

Sølvfunnet i Tron

Om malmleteren og bedrageren Andreas Flor

Av Harald Horten og Stig Nyberg

SISTE DEL

Dette har hendt: I år 1722 ble Andreas Flor, Marcus Busch og Mathias Volqvart Brun enige om å dele finnerretten til et sølvfunn Flor sa han hadde gjort i Tron i Nord-Østerdalen. Busch meldte funnet til myndighetene og forærte kongen noen sølvstuffer han hadde fått av Flor. Etter kongens ønske dro overberghauptmann Gabel, betjentene Poppe, Klem, Kraus og arbeideren Colbjørnsen fra Kongsberg til Tynset for å befare funnstedet. I mellomtiden hadde Busch, Brun og flere med dem lett forgjeves i fjellet. Flor hadde ikke villet delta. Den 08.07.1722 kom Gabel med sitt følge til Tynset prestegård for å møte de tre finnerne.

På Tynset prestegård traff Gabel og hans følge Marcus Busch, Andreas Flor, Mathias Volqvart Brun og også Henrik Flor, faren til Andreas. Andreas Flor var helt fra seg. Han var forfalt i en svakhet, slik at han var i et raseri og fra sin sans, skrev Gabel. Man brukte det man hadde av medikamenter for å roe ham ned, og hans far sendte bud på barberer Jesper Hvid på Røros for å assistere. Men når han var ved sin forstand, fastholdt han mange ganger overfor Gabel at han var førstefinner, og at det han hadde utvunnet ved skjerpet sitt var blitt gravd ned. Han fortalte også sin versjon til Gabel om hva som skjedde den dagen sølvet ble funnet. Han fortalte også at han natten til 30.06 var gått opp i fjellet for å forsikre seg om funnstedet. Men da han nærmet seg, så han at det spøkte der. Forskrekket rygget han tilbake, og på en eller annen måte kom han seg hjem. Og dette var grunnen til hans nåværende tilstand, sa han.

Så spurte Gabel etter resten av sølvet han hadde hentet ned fra fjellet. Flor fortalte at det var blitt vist til flere, særlig til Anne Margrethe Schjelderup og hennes døtre som bodde på gården like ved Røros. Han hadde noen sølvstuffer i sitt losji på Fåset, og resten var gravd ned i en sandbakke nær smeltehytta på Tolga. Han ble så sendt til Fåset og kom tilbake med noen sølvstuffer som han viste Gabel. Noen av dem var lange stykker som besto av både sølv og bly blandet. Dette skyldes smelting, tenkte Gabel. Men Flor avla ed på at det var slik de ble funnet.

Den 11.07 ble Poppe og Brun sendt til Tolga for å grave etter sølvet i sandbakken. Intet ble funnet, og Poppe ville at Flor skulle komme og vise hvor det var gravd ned. Men Flor hadde vært og lett i Tron sammen med Gabel og Klem og prestesønnen Steen Meldal, en venn av ham. Intet var funnet der heller, og nå var Flor for trett til å ri til Tolga. Det endte med at Poppe og Brun kom tilbake til prestegården.

Den 13.07 ble det organisert et stort søk i Tron med Gabel, de tre betjentene fra Kongsberg, Kjell Colbjørnsen, Andreas Flor, Marcus Busch, Mathias Volqvart Brun, Steen Meldal, Jens Schjelderup og Henrik Bekken, med flere. Flor minnet dem om at det var mørkt og tåkete da han gjorde funnet, så det var vanskelig å finne stedet igjen. Derfor delte de seg og lette i 11 timer "med aller største travaille og livets fare", som Gabel uttrykte det, og "opp og nedsteget samme øde og med stein-ur og forferdelige fjellhamre overalt belagte fjell". Til slutt hvilte de seg på en seter som tilhørte Kjæreng. Neste dag lette de videre, men da slo Flor seg mens han klatret ned en berghammer. Colbjørnsen fulgte ham ned på flatmark, og Flor la seg der mens Colbjørnsen klatret opp igjen. Derfra kunne de se at Flor gikk frisk og rask fra ste-

det. Ikke til samme seter som før, slik de trodde, men til en annen og deretter til Fåset. Da de selv hvilte seg på setra kom gamle Peder Kjæreng, han som omtrent 20 år tidligere mente han hadde sett sølv på Tron. Han beskrev stedet hvor han hadde sett noe blankt nesten akkurat på samme måte som Flor. Dermed måtte han også opp i fjellet neste dag, men heller ikke da ble det funnet noe.

Det hadde vært anstrengende dager, så den 16.07 holdt Gabel istedet forhør av en del personer, en for en. Flor var hentet fra Fåset og ble forhørt om signeten han hadde markert funnstedet med. Hvilken signet brukte han da han senere signerte finneravtalen med Busch og Brun? Flor svarte at Jens Schjelderup hadde gravert en ny signet til ham. Jens fortalte at han hadde lært gullsmedyrket i Trondheim. Han innrømmet å ha bearbeidet noe av sølvet til Flor. Han hadde også laget en signet til ham fire år tidligere, men denne våren hadde Flor bedt ham gravere den om og file bort det forrige navnet. Likevel syntes det tydelig at det var samme signeten. Henrik Bekken ble forhørt om dagen da sølvfunnet ble gjort. Været hadde ikke vært så verst, men det regnet og blåste litt. Han kunne se Flor hele tiden, bortsett fra omtrent et kvarter. Han så ikke at han fant noe og hørte heller ikke at han arbeidet noe sted. Heller ikke så han at Flor hadde noe sølverts i hendene eller i klærne, og dette var den eneste gangen de var sammen i fjellet den høsten.

Til tross for at alt nå pekte imot Flor, ga Gabel den 17.07 beskjed til Klem, Kraus, Kjell Colbjørnsen og Henrik Pedersen Bekken om å undersøke nordre, nordvestre og søndre side av Tron. Han ba Flor følge med dem, men han følte seg syk og skadet etter forrige tur i fjellet og ble igjen på prestegården. Ved middagstid ble det spurt om Flor ville spise, men det ble svart at han lå, og folkene så at han ikke var kledd og hadde strømpene hengende om bena. En halvtime etter, da pikene kom til Flors kammer, var han vekkt. Men han var blitt sett på jordet utenfor prestegården.

Da ble det full alarm. Gabel sendte folk ut til alle kanter og befalte lensmannen å bruke de bøndene han kunne samle i en fei til å lete etter Flor. Men da kvelden kom, var han enda ikke funnet. Samtidig kom de fire betjentene og arbeiderne tilbake fra Tron, og de hadde ikke funnet annet enn en overstrykende bergart i en bekkedal, men uten spor av sølv. Ellers var fjellet akkurat som på østre og vestre side. Flors etterlatte klær og småsaker ble tatt i forvaring av lensmannen, som også skulle kunngjøre hans flukt på søndagen den 19.07. Gabel lot Kraus og Colbjørnsen være igjen på prestegården i tilfelle Flor skulle dukke opp der, og reiste så sammen med Poppe og Klem til Tolga for å grave i sandbakken nedenfor smeltehytta etter sølvet Flor hadde vist til flere personer. Men intet ble funnet da heller.

Den 20.07 kom det melding om at Andreas Flor selv hadde kommet tilbake til Tynset prestegård, og Gabel ga ordre om at han skulle føres til Tolga. Dit kom han dagen etter. Etter Flors anvisninger ble det på nytt gravd i sandbakken, men fremdeles var det intet å finne. To dager senere ble Flor alvorlig formanet, til Guds ære og den plikt han skyldte sin konge, å fortelle den rene sannhet om alt styret rundt skjerpet i Tron og det ned-

gravde sølvet i sandbakken. Flor sto på det han før hadde sagt og vek ikke en tomme. Om han ville avlegge sin salighets ed på det? Ja, han ville med glede avlegge ed på det han hadde fortalt, med ett unntak, og det var at den trøyen han hadde hatt på seg på fjellet sammen med Henrik Bekken var av grå vadmél, men likevel gjort som en sovetroye. Om han så hadde noe mer å fortelle? Nei, men hvis det ble tillatt ham å bruke sommeren til å lete etter anbruddet og det nedgravde sølvet, ville han gjøre det med største flid, men noen resultater kunne ikke garanteres. Hvor mye veide det han hadde gravd ned? Trolig rundt et bismerpund (ca. 6 kg), sa han og beskrev stykkene.

Gabel mente at svarene han hadde fått var svevende og for det meste løgn og utflukter beregnet på å vinne tid. Han var nå sikker på at det ikke var sølv å finne i Tron. Det sølvet Flor hadde, måtte han derfor ha skaffet seg på ulovlig vis. Det var en meget alvorlig forbrytelse. Gabel spurte Flor om han ville forbli i arrest eller om han var god for å stille kausjon for at han ikke ville rømme. Det ble enighet om en kausjon som hans far Henrik Flor og to til underskrev.

Siden Gabel først var i Østerdalen, tok han like godt Poppe med seg til Røros etter at de andre betjentene var blitt sendt tilbake til Kongsberg. Han inspisererte gruvene der før han satte kursen mot kvikneverket. Derfra bar det direkte til Trondheim, og der hadde alle hørt om Flors sølvfunn i Tron. Gabel og

Poppe kom ikke tilbake til Kongsberg før sent på kvelden den 16.08, etter et fravær på 50 dager. Klem, Kraus og Colbjørnsen var kommet ti dager før. Samlede reisekostnader ble på drøye 251 riksdaler.

I sin rapport til kongen la ikke den forbitrede Gabel fingrene i mellom. Flor var en intrigant bedrager og løgner overfor kongen, han var ansvarlig for den bortkastede reisen til Tynset, og sølvet han angivelig hadde gravd ned var ikke blitt funnet. Gabel hadde gitt stattholder Ditlev Wibe sin muntlige beretning, og hadde anbefalt at Flor måtte bli satt på Munkholmen festning ved Trondheim, bli utsatt for skarpt forhør og senere dømt til skrekk og avsky. Det ble utstedt fengslingsordre, og Flor ble først ført til Trondheim og senere til rådstuearresten i Christiania. Det var meningen at han skulle få sin dom på Kongsberg, men stattholder Wibe – som selv var blitt bløffet av Flor og hadde gitt ham to dukater – ville gjerne beholde ham. Wibe og Overbergamtet var enige om at Flor ikke skulle dømmes av bergamtet nordafjells, for der var lettelsen stor over at rørsverket ikke fikk noen dominerende nabo, for det ville ha ført til mangel på tømmer og trekull. Flors far hadde jo også en viktig stilling ved rørsverket og kunne tenkes å påvirke bergretten, mente man. Men det viste seg umulig å få Flor til å fortelle hvor han hadde sølvstykkene fra. Da han etter 14 dager ble truet med pinlig forhør, brøt han ut av arresten og tok seg til Stockholm.

Etter åtte år ved svenske bergverk strevde Flor hardt for at tiltalen mot ham skulle frafalles og at han måtte få fritt leide til sitt fedreland Norge. Han plaget den danske legasjonssekretæren i Stockholm daglig, og til slutt ble søknaden sendt. Den ble innvilget den 09.03.1731. I København i 1733 skrev han flere brev til Rentekammeret om prosjekter han ville slå inn på. Rentekammeret lofte ham ingenting, men skrev at han fritt kunne søke arbeid i Norge. Men det var vel ikke like interessant, for han vendte tilbake til Sverige.

Flors handlemåter kan gi opphav til mange refleksjoner om hans personlighet. «Raseriet» på prestegården og avhengigheten av faren, den utrettelige leteaktiviteten, påståeligheten, bedrag parret med selvbedrag og manglende virkelighetsans er alt sammen viktige momenter.

Flor var i mange år inspektør ved ulike gruver i Sverige. Han var gift to ganger. Han forlot en god stilling og flyttet tilbake til Norge i 1758, men kom lutfattig tilbake til Sverige der han døde året etter, i 1768. Som presten skrev i kirkeboken, var han «en orolig man under sin lefnad i 68 år».

Hovedkilder

Overbergamtets brevprotokoll nr. 11 for 1721 – 1722, Riksarkivet; Rentekammeret, bergverkssaker, Innkomne brev og journalsaker pk. 20B for 1733; Danske Kanselli, Norske Registre og Innlegg for 1731; Norsk Slektshistorisk Tidsskrift, bind 5 s. 230f;

Harald Horten, Stig Nyberg og Simon Trøan har nylig kommet ut med en bok om bergmannsslekten Tax, som har stor etterslekt, særlig i Alvdal, Tynset, Os og Ålen. Det står mer på nettstedet www.slektentax.com